

[51] Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte torsdag den 28. mars 1974 kl. 10.

Møtet ble ledet av formannen, T o r O f t e d a l .

Til stede var: Asbjørn Haugstvedt, Lars Korvald, Odd Lien, Otto Lyng, Tor Oftedal, Erland Steenberg, Paul Thyness, Kåre Willoch, Berit Ås, Guttorm Hansen, Sverre Stray, Arnt Hagen, Harry Hansen, Astrid Murberg Martinsen (for Ragnar Christiansen) Ottar Gravås, Reidar T. Larsen og Finn Gustavsen.

Videre var til stede komiteens faste sekretær Stangholm.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Utenriksminister Knut Frydenlund.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Statssekretær Arne Arnesen.

D a g s o r d e n :

Opplegget til det nordiske utenriksministermøte.

Formannen: Til behandling foreligger den sak som står på det utsendte kart: opplegget til det nordiske utenriksministermøte, hvor det allerede er omdelt et notat til medlemmene.

Hvis tiden tillater det, ønsker utenriksministeren også å bringe inn et annet spørsmål, nemlig spørsmålet om flytting av generalkonsulatet i Glasgow til Edinburgh. Jeg anser det som greit at vi kan ta opp den saken, men utenriksministeren skulle svært gjerne være til stede i regjeringsskonferanse kl. 11.30. Dette skal ikke være noen hemske for komiteen, jeg vil bare be om at medlemmene har dette i mente.

Jeg gir ordet til utenriksministeren, som vil kommentere det omsendte notat og opplegget for konferansen.

[52] Utenriksminister Knut Frydenlund: Det skal jo være nordisk utenriksministermøte i København onsdag og torsdag neste uke. Noen endelig dagsorden er ennå ikke fastsatt, den lages ferdig nå på et møte i Reykjavik, men av det omsendte notat vil det framgå at det er tre hovedpunkter som i hvert fall vil være med på dagsordenen. Det er for det første en generell meningsutveksling om den internasjonale situasjon, for det andre situasjonen i det sørlige Afrika, og for det tredje den forestående ekstraordinære generalforsamling i FN om råvareproblemene og utviklingen. Jeg foreslår at jeg tar for meg de to sakene som det er særlig nyttig å få den utvidede utenrikskomites reaksjon på. Det er først og fremst forholdet til de portugisiske koloniområdene, nærmere konkretisert forholdet til Guinea-Bissau, og for det andre spørsmålet om holdningen til den forestående FN-konferansen.

Når det gjelder spørsmålet om den folkerettslige anerkjennelse av Guinea-Bissau, har utgangspunktet for behandlingen av denne sak i Utenriksdepartementet vært følgende: Hva kan man fra norsk side gjøre i denne sak for å medvirke til at det

kan inntreffe endringer i forholdet mellom Portugal og dets kolonier? Jeg har for så vidt i notatet kommet inn på det meste av de vurderinger vi har foretatt, så jeg vil ikke gjenta det her, men bare si at vi har vurdert det slik at en isolert norsk anerkjennelse sannsynligvis vil ha relativt små virkninger. Vi har vurdert det slik at det beste ville være om man kunne få en gruppe land med på et felles press mot Portugal. Det er den politiske vurdering som er foretatt. Videre kommer også spørsmålet om en folkerettslig anerkjennelse av Guinea-Bissau i den nåværende situasjon vil være et brudd med den politikk vi til nå har ført i anerkjennesspørsmålet, men det er en sak som får vurderes for seg.

Det har vært arbeidet mye med denne saken siden representanten Arent M. Henriksen reiste spørsmålet i Stortinget. Vi har hatt nokså omfattende drøftinger på nordisk plan, mellom de nordiske lands utenriksministre. Spørsmålet har vært gjenstand for møter mellom embetsmenn, og det er enighet om at man skal ha en utførlig vurdering av spørsmålet på det forestående utenriksministermøte i København.

Men saken er også i gang på et annet plan, nemlig mellom EF-land. Det framgår for så vidt ikke av notatet her, men vi har hatt nær forbindelse med hollenderne. Vi har hatt et par besøk her oppe for å drøfte denne saken, jeg har drøftet den med van der Stoel ved flere anledninger når vi har møttes, og hollenderne har tatt opp denne saken innenfor Det europeiske fellesskap i de politiske konsultasjoner. Det har sirkulert et memorandum som også vi har fått. Det er nedsatt en arbeidsgruppe innenfor det politiske samarbeid mellom De ni for å [54] vurdere opplegget, og de skal ha et relativt avgjørende møte i slutten av april om forholdene her. Man oppdager under denne prosessen at bekymringene med hensyn til Portugals fortsatte kolonipolitikk er nokså utbredt i alle land. Det er f.eks. i et land som Frankrike gitt uttrykk for uro, de øver sin form for påvirkning på Portugal. Men vi har også land som Brasil som er opptatt av den samme sak. Og i de kontakter vi har hatt f.eks. med amerikanerne, har de gitt uttrykk for bekymring over den framtidige utvikling. Vi har også hatt nokså løpende kontakter med frigjøringsbevegelsene selv om dette spørsmål, og også om det opplegg som er skissert i notatet. Det har vært kontakter dels med representanter fra frigjøringsbevegelsene som har vært på besøk i Norge, men også gjennom den reise som statssekretær Arnesen foretok for en tid siden for å vurdere og undersøke mulighetene for hvordan man skal administrere og organisere hjelp til frigjøringsbevegelsene. Men under denne reisen som varte i to uker, ble det samtidig drøftet med representanter for frigjøringsbevegelsene forholdet til Portugal, og hvordan man skulle kunne påvirke Portugal her. Midt oppe i denne virksomheten, og uavhengig av denne, skjer det åpenbart en utvikling i Portugal selv som vel ingen har full oversikt over, men boken til Spinola og publisiteten omkring den er interessant fordi det her erkjennes fra hold som må karakteriseres som faglig i Portugal, at Portugals konflikt ikke kan løses ut fra et militært synspunkt, men at det er politiske løsninger som må treffes. Hva som vil bli utviklingen i Portugal, er det ikke mulig for oss å ha oversikt over, men et eller annet skjer der også.

Når det gjelder timeplanen framover, vil vi iallfall møte spørsmålet om anerkjennelse av Guinea-Bissau i forbindelse med FN's generalforsamling til høsten. Her vil det bli satt fram forslag om medlemskap for Guinea-Bissau, som vi må ta stilling til. Det som er opplegget vårt, er å bruke tiden fra nå – og slik vi har gjort det hittil – fram til Generalforsamlingen for å undersøke mulighetene for om Portugal kan gå inn i forhandlinger med frigjøringsbevegelsene under, som det står i notatet, den klare forutsetning av koloniernes selvstendighet. Lederne fra frigjøringsbevegelsene gir også uttrykk for at det viktigste for dem er å få en prinsipperklæring fra Portugal om uavhengighet og selvstendighet, og så kan man da selvfølgelig forhandle om den videre fremdriftsplan. Det eiendommelige under disse møtene med representantene fra frigjøringsbevegelsene, som vi dels har hatt her i Oslo, og som dels statssekretæren har hatt i Afrika, er – og det kan kanskje synes merkelig på bakgrunn av den strid som rår der nede – at det ikke er noen [54] bitterhet mot portugiserne i prinsippet. Lederne for frigjøringsbevegelsene vil gjerne at portugiserne fortsatt skal være i Afrika og utføre en funksjon der. Frigjøringslederne har fått sin utdanning i portugisisk språk og kultur, og de er interessert i å bevare et slags forhold til Portugal. Men det er klart at jo lengre denne strid og krig pågår, jo mindre blir sjansene for at en slik løsning kan bli mulig.

Jeg vil ikke gå videre inn på det som står i notatet, dette var bare en generell innføring.

Formannen: Ønsker utenriksministeren å komme tilbake til FN-konferansen etterpå?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Ja, jeg var bare først interessert i å høre synspunktene på dette opplegget.

Formannen: Da starter vi debatten om dette.

Erland Steenberg: Det står et par steder i notatet at de tradisjonelle kriterier for en folkerettslig anerkjennelse ikke er til stede, altså at det ikke er statlig kontroll. Jeg synes dette i og for seg er veldig uklart, og at det kan være grunn til å be utenriksministeren om han kunne si noe mer om situasjonen, på hvilket grunnlag man her sier at det ikke foreligger noen statlig kontroll med områdene, at kriteriene altså ikke er til stede. Er det slik at disse kriteriene ikke er til stede, så synes jeg for min del at det utspill man her legger opp til, og det man her foreslår, må være det rette. Det vil etter min mening ikke bare være til fordel for Guinea-Bissau. – Jeg hører utenriksministeren uttale det «Bisså». Det har mindre betydning, men det kunne samtidig være artig å få rede på hvordan det skal uttales riktig. – Men dette utspillet vil ikke bare være til fordel for Guinea-Bissau, men eventuelt også for de øvrige koloniene. Og det må også være riktig at man her gjør forsøk på å få en størst mulig gruppe av land bak det utspill som her skal skje for at man på den måten kan få reist en størst mulig opinion, og for at man gjennom deltagelse fra flest mulig land kan få en vektig påvirkningseffekt. Men jeg vil som sagt be utenriksministeren

si litt om hvordan han vurderer disse kriteriene eller forholdet med hensyn til statlig kontroll, slik det er i dag.

[55] Kåre Willoch: Skal et slikt forhandlingsinitiativ ha noen mulighet for å føre frem, må man på forhånd sørge for at kretsen av initiativtagere blir tilstrekkelig tung. Det er ikke i notatet gitt klart uttrykk for hvor langt man mener man skal gå, men jeg tror det er riktig å gi seg den tid som er nødvendig, inntil man kan få en tyngde som har mulighet for å føre frem.

Ellers må jeg si at jeg ikke er overbevist om at det øker muligheten for å få fremgang i dette at man stiller som forutsetning at samtalene i det hele tatt skal komme i gang, at de finner sted på grunnlag av en anerkjennelse fra Portugals side at koloniområdene har rett til uavhengighet. Det er klart at en slik anerkjennelse må være et av formålene med hele aksjonen, men man bør nøye vurdere om det ikke er større utsikter til å oppnå positive resultater hvis man fører slike krav frem etterhvert, enn hvis man åpner med dem, med den åpenbare risiko for at dette fører til at det ikke blir noe av det hele. Det må være klart at det fra Portugals regjerings side vil være meget vanskelig å gi seg inn i noe som helst, og problemet der er vel å komme i sving med skritt i retning av en politisk løsning. Hvis først slike skritt er tatt, får man håpe at det vil være lettere å komme videre etterhvert, og da synes jeg det må være betenkelig å opptre på en måte som kan hindre at utviklingen i det hele tatt begynner. Jeg har liten tvil om at en forhandlingsløsning må bygge på det som her er sagt – og det vil vel portugiserne også måtte anerkjenne hvis de først gir seg inn i prosessen – men det forekommer meg at man gjør spørsmålet om anerkjennelse til et altfor betydelig prestisjespørsmål før man i det hele tatt er kommet i sving.

[56] Reidar Larsen: Jeg hadde det samme spørsmål som hr. Steenberg, for først og fremst å få høre hvordan man begrunner at de tradisjonelle kriterier – kontroll over landområder osv. – ikke er til stede. Nå er det jo 70 land som har anerkjent Guinea-Bissau, og jeg går ut fra at de har hatt omtrent samme utgangspunkt. Selv om det ikke er noen fra den vestlige verden blant disse landene, så er vel bedømmelsen på dette punkt stort sett den samme.

Vi er vel nå inne i en utvikling hvor det kan være sjanser til å føre dette spørsmålet langt fram mot sin løsning på grunn av den indre situasjon i Portugal. Og hvis en nå skulle få et utspill fra de vestlige land ved anerkjennelse, kunne det komme til å bety noe for hele løsningen av dette spørsmålet.

Jeg kan ikke se noen motsetning i det at Norge anerkjenner Guinea-Bissau, og det at vi forsøker å utvirke et felles initiativ, slik som en altså her tar sikte på, med de nordiske land og eventuelt Holland. Jeg synes dette godt kan løpe sammen, og for så vidt ville det forsterke dette fellesinitiativet at Norge selv går i spissen med anerkjennelse.

Jeg vil se det som en skuffelse om en nå får et tilbakeslag på dette felt. Etter utenriksministerens redegjørelse i Stortinget befestet det inntrykket seg at saken nå var i god utvikling, man var ikke langt fra en anerkjennelse av Guinea-Bissau. Men

først og fremst vil jeg altså høre hvorfor man mener at de tradisjonelle kriteriene ikke er til stede.

Berit Ås: Denne saken har jo egentlig fått sin egen historie i denne perioden, ved at det allerede ble gitt et svar fra utenriksministeren på representanten Arent M. Henriksens spørsmål tidlig i høst. Ut fra *det* svaret fikk mange av oss inntrykk av at det vesentligste spørsmålet om anerkjennelse av Guinea-Bissau var om hvorvidt de folkerettslige kriterier som normalt legges til grunn for anerkjennelse, faktisk var oppfylt.

Det jeg vil spørre om, er om denne holdning på noen som helst måte nå er svekket. Man får i dag en fornemmelse av at det nærmest er viktigere at de skandinaviske land står samlet, enn at en tar stilling til om de folkerettslige kriterier er oppfylt. Det ser ut for meg som det her er et skifte i prioritet når det gjelder utspillet videre. Men det må selvfølgelig være slik [57] prinsipielt at de folkerettslige kriterier skal være oppfylt for at anerkjennelse skal kunne finne sted.

I denne forbindelse vil jeg stille et annet spørsmål. Det har å gjøre med den invitasjon som en rekke stortingsrepresentanter fikk under FN's siste – den 28. – generalforsamling. Flere av representantene ble bedt om å delta i en reise i Guinea-Bissau, hvor man var villig til å la 16-18 parlamentarikere fra Skandinavia og Nederland fordeles i små grupper. Disse skulle kunne fungere som undersøkelseskomisjoner som skulle vurdere om de folkerettslige kriterier var oppfylt eller ikke. Jeg vet ikke hvordan man har taklet det spørsmålet, men det er i alle fall et tiltak som nødvendigvis ville føre til at parlamentarikerne fra de nordiske land selv kunne danne seg et inntrykk av om disse folkerettslige kriteriene – kontrollspørsmål osv. – var oppfylt eller ikke.

Jeg blir enda mer betenkt når jeg nå leser dette dokumentet og oppdager at det er et slags tredje nivå i tilbaketrekingen, nemlig at forutsetningene for å kunne være med på en anerkjennelse av Guinea-Bissau ikke bare vil være avhengig av et samlet utspill fra de nordiske land, Nederland og eventuelt EF-landene, men at det forut for dette utspill nærmest må foregå en påvirkning av Portugal til å oppta forhandlinger ut fra Portugals generelle akseptering av prinsippet om uavhengighet og selvbestemmelse for et koloniland. Det er altså her så å si et tredje nivå av forutsetninger, og man har falt fra nivå til nivå: fra å holde seg prinsipielt til det første spørsmål til å ville tenke politisk strategisk og i overensstemmelse med det søke en mer effektiv løsning ved en samlet opptreden, for til slutt å ende med at det nærmest er Portugal selv og Portugals villighet til å gjennomføre prinsippet om uavhengighet og selvbestemmelse som er fundamentet for å kunne starte denne utviklingen.

For meg har i hvert fall saken utviklet seg i negativ retning – fra det tidspunkt svaret ble gitt i Stortinget til hr. Arent M. Henriksen, til i dag da dette dokument forelå med de framdriftsplanene som her finnes.

Mitt spørsmål er nå: Hva er det egentlig som har prioritet?

Er dette en framdriftsplan som man regner med vil gå over svært lang tid? Kan ikke Norge i det hele tatt tenke seg, hvis de folkerettslige kriteriene er oppfylt, å gå *alene* inn for en anerkjennelse?

[58] Lars Korvald: Når det gjelder kriteriene for anerkjennelse av stater, bør man følge dem helt ut og ikke avvike fra dem når man tar for seg et enkelt land. Det prinsippet bør man holde fast ved.

Når det så gjelder forholdet mellom Portugal og koloniene, må utgangspunktet være at en skal forsøke å oppnå noe positivt.

Det synes nå å skapes en bredere opinion også i de vestlige land, som vi må tro vil legge et ytterligere press på Portugal til å endre sin holdning i kolonipolitikken.

Jeg er enig i at man handler i samsvar med andre land, særlig de nordiske, og her igjen spesielt de av landene som er medlemmer av NATO – jeg nevner Danmark, Holland og Norge, siden Holland var trukket inn her spesielt – og at man legger press på Portugal så langt som det er mulig å gjøre, for å oppnå en positiv løsning. Vi ser det jo slik – det gjør de selvsagt ikke i Portugal, ennå iallfall – at det ville være en fordel også for Portugal om de gav opp sin nåværende kolonipolitikk og kom over på hva vi vil kalle en positiv basis og forandret sin holdning.

Når det så gjelder opplegget her, synes jeg at den handlingsplan som er lagt opp, virker positiv. Jeg tror det er viktig at man bør søke å få med en bredest mulig gruppe av land for å oppnå det man ønsker. De tre punktene som er summert opp her, de gjelder ikke bare Guinea-Bissau, de gjelder også andre portugisiske kolonier.

Jeg synes at den konklusjon som er trukket her, er den linje som man bør forsøke å følge. Jeg kan ikke se at dette i og for seg er noen nedtrapping, slik Berit Ås var inne på. Tvert imot synes jeg det er et handlingsprogram som er lagt opp her, og som man håper skal kunne føre i en retning som vi alle ønsker.

Jeg skal ikke ta opp den debatten som Berit Ås reiste, om man skal sende forskjellige grupper av stortingsrepresentanter for å bringe på det rene om kriteriene for en anerkjennelse er til stede. Det tror jeg må foregå på andre plan; jeg tror ikke vi ville kunne bidra noe særlig om vi foretok en gruppereise nedover – i hvert fall til løsning av det spørsmålet.

[59] Guttorm Hansen: Det er klart at spørsmålet om kontrollen med landområdet og i det hele tatt herredømme over området er nokså vesentlig når det gjelder spørsmålet om hvilke kriterier man skal legge til grunn. Vi har jo stort sett holdt oss til slike kriterier ved bedømmelsen av anerkjennelse av nye stater.

Det som sjølsagt gjør dette vanskelig, er at det – det er mitt inntrykk – heller ikke blant de afrikanske stater er helt klare holdninger når det gjelder spørsmålet om kriteriene virkelig er til stede.

Det er klart at det i og for seg ikke er noe svar på spørsmålet om kriteriene er til stede, at f.eks. 70 stater har anerkjent Guinea-Bissau, slik som hr. Reidar Larsen pekte på. Vi vet jo at man i en rekke land legger rent politiske kriterier til grunn, dvs. man anerkjenner en regjering fordi man mener at den kjemper en kamp for noe

som man selv erklærer seg enig i, uansett om de vanlige kriterier ikke er til stede. Vi har jo historiske eksempler i massevis på at folkeregjeringer f.eks. er godkjent, som ingen kontroll har hatt over det området de erklærte seg å være regjering for.

Det som jeg imidlertid forlangte ordet for, var i første rekke for å si at dette nye momentet som er brakt inn, i første rekke i forbindelse med den henvendelsen som er kommet fra Senegal, om en forhandlingsløsning for de portugisiske koloniene, er i og for seg en interessant sak, forutsatt at det finnes noen som helst mulighet for en slik løsning. Men jeg må jo si at med det inntrykk jeg har av det portugisiske regime, har jeg veldig vanskelig for å se at det kan være noe grunnlag for en mulighet til å få Portugal med på slike forhandlinger.

Portugal hevder jo – i hvert fall har de hevdet det, så langt jeg vet – at disse koloniene ikke er direkte kolonier, men en del av Portugal, og at Portugal ikke er en kolonimakt osv., hele denne tankegangen som jo virker temmelig fremmed, må jeg si, på alle andre enn portugiserne sjøl. [60] Og jeg har svært vanskelig for å se at portugiserne kan forlate dette prinsipp, forutsatt at man ikke vil forhandle på det grunnlag som Kåre Willoch reiste spørsmål om her, nemlig et forutsetningsløst grunnlag. Men i hvert fall jeg for min del må få advare Utenriksdepartementet og Regjeringen mot å gå inn på en slik tanke at man skal forhandle forutsetningsløst. Det som må være en helt klar forutsetning for enhver forhandling, er FN's krav om at kolonistyret må opphøre. Vi kan ikke forhandle på noe annet grunnlag. Vår holdning må her være helt klar, at koloniene skal avvikles. Hvis vi gir oss inn på forhandlinger på noe som helst annet grunnlag, synes jeg at vi gir opp et så viktig prinsipp at det kan ikke jeg overhodet tenke meg at den norske regjering kan gjøre.

Jeg er i grunnen mer opptatt av dette spørsmålet som har sammenheng med å få en samordning av de vestlige land som er interessert i dette spørsmålet, i et felles framstøt, enten ved hjelp av anerkjennelse eller ved hjelp av en slik forhandlingsløsning at det ikke skal forhandles om uavhengighet eller ikke uavhengighet, men er en klar forutsetning at man forhandler på basis av full uavhengighet, at det er grunnlaget for forhandlinger.

Det andre er at jeg i forbindelse med Berit Ås' innlegg gjerne vil peke på at utenriksministeren i det svar han gav til Arent Henriksen, jo også la meget sterk vekt på spørsmålet om nordisk samordning av dette. Det var også en forutsetning, og det regner jeg med fortsatt står ved lag. Denne saken må vel avklares før høstens generalforsamling i FN, slik at vi da har vår holdning klar dersom det kommer forslag der om et medlemskap på grunnlag av en anerkjennelse av området som egen stat.

Jeg vil altså konkludere med å si at jeg gjerne vil slutte meg til den linje som går ut på å få et bredest mulig utvalg av land til å forsøke å følge opp den løsning som Senegal har antydnet. Dersom det viser seg at Portugal ikke er interessert, mener jeg at de nordiske land bør gå til og helst også bør få med andre vestlige land på å gå til en anerkjennelse så snart som mulig av Guinea-Bissau dersom kriteriene er til stede for en anerkjennelse.

Formannen: Selvsagt er det meget viktig å få fastslått at kriteriene for anerkjennelse er til stede før man går til et slikt skritt som å anerkjenne en ny stat, men til syvende og sist vil det hele bero på en politisk hensiktsmessighetsvurdering.

Jeg legger ikke skjul på at jeg er skuffet over reaksjonen både i de andre nordiske land og i [61] Nederland når det gjelder anerkjennesspørsmålet. Jeg mente i hvert fall for noen måneder siden at en forholdsvis bred vestlig anerkjennelse av regimet i Guinea-Bissau kunne virke som et effektivt press overfor myndighetene i Lisboa. Men her må vi også spørre om hva vi er ute etter i vår politikk overfor de portugisiske kolonier. Er hensikten å få tilkjennegitt klart og tydelig overfor all verden hvor vi selv står, at vi kan manifestere et klart standpunkt og så være ferdig med dette? Eller skal hensikten være å medvirke til en fremdrift i denne alvorlige saken? Jeg er redd for at en isolert norsk anerkjennelse vil virke som en isolasjon av Norge og ikke en isolasjon av Portugal. Hvis vi i det hele tatt skal ta sikte på og ha noe håp om en rask fremdrift, kan dette bare skje ved et press på myndighetene i Portugal. Og der er jeg redd for at det vil virke helt mot sin hensikt om vi spiller ut alene.

Når det så gjelder mulighetene for å finne fram til en forhandlingsløsning, må jeg nok si at jeg er enig i Guttorm Hansens noe pessimistiske vurdering. Men det er likevel et forsøk verd. Det er en kjensgjerning at kolonikrigene er en fryktelig påkjenning for det portugisiske samfunn, det er en kjensgjerning at en fremtredende mann som general Spínola har gitt klart uttrykk for slike synsmåter i sin bok. At han og hans og hans meningsfeller foreløpig synes å være skviset ut, forhindrer ikke at de synsmåtene de gir uttrykk for, er noe som nå begynner å presse på også i det portugisiske establishment. Og hvis jeg bare skal komme med en liten reservasjon overfor Guttorm Hansens vurdering, så var vel Algerie like fransk om Guinea-Bissau, Angola og Moçambique i dag er portugisisk, også hvis man da skal se det fra den andre siden.

Jeg var selv i nokså nær kontakt med ledelsen i PAIGC for nesten ett år siden, og det som forbauset meg, var nettopp dette utenriksministeren pekte på, den kulturelle samhørighet disse mennesker føler med Portugal. Jeg var ikke i stand til å forstå dem følelsesmessig, jeg måtte bare akseptere som en kjensgjerning at de ønsker og tar sikte på å fortsette som en del av den portugisiske kulturkrets. Jeg stilte den nåværende president Cabral – det var på et tidlig stadium av våre diskusjoner – spørsmålet om de kan tenke seg noen forbindelse med Portugal under forutsetning av et nytt regime i dette land. Da sa Cabral: Selvfølgelig vil vi ønske et nytt regime i Portugal, men det er ingen betingelse fra vår side, det eneste vi krever, er en ny Afrika-politikk fra portugisisk side.

Som sagt, her åpner seg muligheter for å innlede en aksjon med en viss bredde. Jeg går ut fra at de nordiske land og Nederland i hvert fall kan utgjøre [62] en kjerne. Jeg går ut fra at Spínolas synsmåter ikke er fullstendig knekket i Portugal. Jeg vet i hvert fall at det i Guinea-Bissau gjør seg gjeldende sterke ønsker om å finne fram til en løsning som gjør det mulig å bevare et fremtidig forhold til Portugal. Men jeg vil nok si – kanskje på litt andre premisser enn Guttorm Hansen – når det gjelder forutsetningsløse forhandlinger, at skal vi opptre realpolitisk, må vi

vel se den kjensgjerning i øynene at forutsetningsløse forhandlinger vil det bli uhyre vanskelig å få frigjøringsbevegelsene med på. Det er ikke bare regimet i Portugal som skal påvirkes, det er også frigjøringsbevegelsene, og hvis man ikke har som utgangspunkt for det hele prinsippet om nasjonal uavhengighet, er jeg redd vi er i ferd med å kjøre det hele inn i en blindgate.

Kåre Willoch: Hvis man kan få Portugal med på en anerkjennelse av at koloniområdene har rett til uavhengighet, da står man jo like før løsningen. Forsøk på å arbeide etter den linjen må jo bygge på den oppfatning at man i virkeligheten er kommet svært langt. Det er klart at det ville være særdeles gunstig og oppløftende hvis det virkelig skulle vise seg at det er situasjonen, for da er egentlig frigjørings spørsmålet løst, da gjenstår gjennomføringen av og situasjonen etter frigjøringen. Men hvis man har et mer pessimistisk syn på dette, og mener det er av interesse å påskynde prosessen frem til det punkt hvor Portugal anerkjenner dette, stiller jo saken seg noe annerledes. Det er det som synes å være oppfatningen, at vi ennå ikke har nådd det punkt at Portugal er modent til denne anerkjennelse, og at man må søke utveier til å modne dem. Og da vil jeg reise spørsmålet om man ikke gjør klokere i å prøve å påvirke partene til formelt forutsetningsløse forhandlinger, for hvilke som helst forhandlinger vil nemlig i virkeligheten være en anerkjennelse fra Portugals side av den annen part, og vil innebære et så betydningsfullt skritt at det knapt vil være noen vei tilbake. Jeg vil derfor anta at dersom man kunne få noen form for forhandlinger i sving, ville man i virkeligheten ha påskyndet prosessen vesentlig. Jeg kan ikke se at en slik prosess kan ha noen annen virkning enn å påskynde frigjøringen. Derfor synes jeg den bastante prinsippriding som enkelte talere nå har gitt uttrykk for, virker lite realpolitisk, selv om den selvfølgelig er velegnet til å markere hvorledes oppfatningen av selve saken er, men det kan gjøres på mange andre måter også. Jeg regner det som et tidsspørsmål når disse koloniene blir frigjort, og ut fra det vil jo alle fremgangsmåter kunne se ut som de fører til målet. Men det er altså et tempospørsmål. Jeg har ut fra mine begrensede kunnskaper om følelsene og [63] situasjonen i Portugal vanskelig for å tenke meg at de er modne nå til å ta hele skrittet med en gang, til faktisk å gi opp kolonikrigen og anerkjenne koloniernes krav på selvbestemmelsesrett. Men jeg tror det er kortere vei frem til den holdningen at man får se om man kan bli enig med den annen part om en holdning som kan tilfredsstillе begge krav, og at man da uten å miste ansikt totalt kan havne på en løsning som beskytter visse portugisiske interesser, men på grunnlag av selvstendighet for den annen part.

Formannen: Ønsker Steenberg ordet nå før utenriksministeren har fått anledning til å svare på det spørsmål som Steenberg stilte i sitt første innlegg?

Erland Steenberg: Ja, gjerne det.

Jeg glemte å ta det med i mitt første innlegg, men jeg vil også slutte meg til Guttorm Hansens pessimisme med hensyn til utfallet av dette utspillet, og særlig når man i punkt 5 sier at utspillet «må bygge på følgende kriterier dersom det skal ha

muligheter til å føre frem» – og man da setter opp det vilkåret som står nevnt i punkt b). Jeg føler meg nokså overbevist om at forhandlinger på det grunnlag ikke vil komme i stand. Jeg tror man nettopp med Portugals syn på koloniene, at de er en integrert del av Portugal, kan være helt overbevist om at Portugal ikke vil innlate seg på forhandlinger under de forutsetningene. Og da står man overfor valget mellom ingen forhandlinger eller dog en forhandling. Hvis det er slik at det er krefter i Portugal som er på gli i dette spørsmålet, ja, så vil jeg si at det måtte være en fordel og i sakens interesse at man tross alt kunne sette seg til forhandlingsbordet nærmest vilkårsfritt, for gjør Portugal det – der er jeg enig med Willoch – så ligger det jo i det en innrømmelse og en ganske vid innrømmelse, og da kan man kanskje virkelig oppnå noe, men ikke, etter min mening, ellers.

Jeg tror at fremtiden vil vise at dette vil slå til. Man må ha et smidigere utgangspunkt, og så får man under forhandlingene presse vilkårene ganske hardt slik vi ønsker det. Dette tror jeg er den eneste realistiske måte å se det på.

Kåre Willoch: Det var bare et moment jeg glemte. Jeg vil peke på faren ved å skulle stille opp meget stive krav i utgangspunktet som forhandlingsforutsetning [64] og så senere måtte moderere disse kravene. Det ville jo være en svært uheldig utvikling, for da vil jo Portugal ha vunnet noe før selve forhandlingsfasen. Jeg vil tro at det også rent forhandlingstaktisk – dersom dette i det hele tatt skulle være noe mer enn rene drømmer – ville være det riktigste å stille disse krav etter at Portugal først er kommet til bordet, og ikke risikere den tort og svie at portugiserne kunne si at de er villig til forhandlinger, men på forutsetningsløst grunnlag, og dermed har bragt oss inn i en situasjon hvor man enten må avblåse det hele eller etter portugisisk press må anerkjenne en forutsetningsløshet, som dermed har svekket mulighetene for å oppnå det en er ute etter.

Formannen: Får jeg der lov å replisere at uansett hvilke forutsetninger som stilles opp for forhandlingene, må man regne med at portugiserne vil prøve å trekke dette et stykke over til sin side, så det å stille opp kriterier som det overhodet ikke er mulig for portugiserne å komme med noen prutning på, tror jeg heller ikke har noe for seg.

Flere har ikke forlangt ordet, og utenriksministeren får ordet for å komme med sine sluttbemerkinger.

Utenriksminister Knut Frydenlund: Nå har man i de forskjellige innleggene kommet mye inn på de samme spørsmål, på kriteriene for anerkjennelse, så hvis jeg kan slå disse betraktningene sammen, vil jeg si at hadde de folkerettslige kriterier foreligget, hadde det ikke vært noe problem, da hadde det ikke vært noen grunn til å innkalle denne komite i det hele tatt, for da hadde vi anerkjent Guinea-Bissau. Men det er det problem vi står overfor, at i beste fall er det uklarhet om kriteriene foreligger, og i verste fall foreligger de ikke. Og når det gjelder holdningen i de andre landene, er det på dette grunnlag de sier at de ikke kan anerkjenne Guinea-Bissau. Det var den første reaksjonen vi fikk da vi tok opp dette

spørsmålet. Fra svensk side ble det sagt at det vil gå minst et par år før vi kan anerkjenne Guinea-Bissau, og det samme er tilfelle fra hollandsk side også. Men det som har skjedd i denne prosessen fra i høst og til nå, er at disse landene også begynner å revurdere sin holdning. F.eks. er den svenske mening en annen i dag enn den var for fire måneder siden. Nå er man også begynt å si at dette spørsmålet kan ikke drive så mye lenger, så her har det foregått en prosess. Men når man skal anerkjenne Guinea-Bissau, vil det – som både Guttorm [65] Hansen og Tor Oftedal var inne på – til syvende og sist være en politisk handling. Jeg snakket f.eks. med undervisningsministeren fra Senegal som var her – han reiste etter eget utsagn på oppdrag fra frigjøringsbevegelsen – og jeg spurte ham hvor stor del av området frigjøringsbevegelsen kontrollerer. Det var ca. en tredjedel etter hans vurdering. [66] Men all right, hvis vi skal anerkjenne på det grunnlag, er det et brudd med norsk anerkjennelsespolitikk. Vi må her trekke inn et politisk moment i norsk anerkjennelsespolitikk, som jeg gav uttrykk for i Stortinget, at vi tok det forbehold at vi må her legge vekt på de tradisjonelle kriterier, selv om vi i denne sak også vil legge vekt på de politiske momenter. Derfor vil jeg ta avstand fra representanten Berit Ås' utsagn om at dette er en nedtrapping i forhold til det som ble sagt i Stortinget. Det som ble sagt i Stortinget, har vært utgangspunktet for en bred virksomhet fra norsk side. Det har vært mye arbeid med denne saken, og vi har trukket med andre land her. I og med at spørsmålet er reist, vil jeg si, selv om det kanskje virker noe søkt, at det er ikke noe kunststykke å anerkjenne Guinea-Bissau, en okse kan anerkjenne Guinea-Bissau, men det som er oppgaven her, er å bruke dette anerkjennelsesvåpenet som et middel til å få en prosess i gang. Og denne prosessen er i gang og den må være avsluttet før FN's sesjon til høsten. Det opplegget primært tar sikte på, er å få portugiserne med på forhandlinger. Det er klart, som Guttorm Hansen og Oftedal og Willoch gav uttrykk for og som også Steenberg var inne på nå, at det er ingen grunn til noen overdreven optimisme med hensyn til mulighetene. Det eneste man kan si, er at hvis dette Spinola-elementet er tilstrekkelig sterkt i Portugal – det kan det være, det vet vi ikke – vil denne pressvirksomhet kunne stimulere den fløyen. Men det vet vi altså ikke noe om. I denne forbindelse tror jeg det er hollenderne som spiller den viktigste rollen. Willoch var inne på at kretsen av deltagere måtte være tung. Og det er det Holland har oppdaget. Hollenderne arbeider her spesielt på briter, franskmenn og tyskere for å få dem til å ta disse démarchene, ut fra det syn at hvis et nordisk land kommer ned til Portugal og tar opp dette, har det ingen hensikt. Så vi ser oppgaven for de nordiske land i månedene fremover å være en pressgruppe på EF-landene når det gjelder dette spørsmålet. Selvfølgelig vil vi ta det opp, men det er fra England, Frankrike og Vest-Tyskland at presset vil kunne spille noen rolle. Men la oss forutsette at pessimistene får rett, at dette ikke fører fram; da er den subsidiære hensikt med dette opplegget at under denne prosessen har f.eks. land som Holland, har de nordiske land, og også et land som Irland, blitt såpass engasjert i hele dette forholdet til Portugal at de for sin del vil gå med på en anerkjennelse i løpet av høsten.

[67] Formannen: Ønsker utenriksministeren også ordet om FN's 6. ekstraordinære sesjon?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Jeg kan si ganske kort om konferansen: Dette er et algerisk initiativ som Norge har sluttet seg til, og hensikten er da at denne FN-konferansen skal studere råvaresituasjonen og utviklingsperspektivene.

Denne konferansen er berammet til 9. april og vil vare ca. 3 uker. Vi hadde fra UD's side opprinnelig tenkt å ha en nokså bred delegasjon sammensatt av stortingsfolk og eksperter og av representanter fra de forskjellige institutter. Men nå viser det seg at andre land søker å begrense sine delegasjoner, og vi har i betraktning av den korte tid fram til konferansen, funnet å legge oss på en begrenset delegasjon. Men dette spørsmålet vil jo bli fulgt opp videre, og vi vil da på et senere tidspunkt gjerne ha med representanter fra Stortinget i delegasjonen.

Som det fremgår av de omsendte dokumenter, har det vært gjort svært lite forberedelser i denne sak, og den instruks vi har sendt ut, er på det helt generelle plan. Men vi ser det slik at konferansens primære hensikt er å skape en politisk bevisstgjøring av hele problemstillingen slik at det kan følges opp dels i FN selv og dels i andre internasjonale fora.

Berit Ås: Etter en telefonsamtale i går gikk det fram at det ikke var avgjort hvem som skulle reise til denne konferansen, om det bare var embetsmenn eller om det også skulle være parlamentarikere med. Når kan vi vente at denne avgjørelse finner sted?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Den er i prinsippet nå tatt. Vi har hatt en del underhåndskontakter med Stortinget, men det var på det tidspunkt vi mente det ville være riktig å ha med stortingsrepresentanter. Da tok vi opp spørsmålet, ut fra hensynet til Stortingets egen arbeidssituasjon, om Stortinget i uken etter påske kunne avse fem [68] representanter til å være der borte i tre uker. Vel, det fikk vi litt forskjellig svar på. Men det nye er at vi har undersøkt i de andre land hva slags delegasjoner de sender, og de sender nokså små delegasjoner etter hva vi har fått høre inntil nå.

Berit Ås: Grunnen til at jeg spør, er at det kan bli vanskelig å reise på én dags varsel. Hvis det bare blir embetsmenn, bør vi få vite det.

Utenriksminister Knut Frydenlund: Jeg mener at hvis det er et meget sterkt behov for å ha med stortingsrepresentanter i denne delegasjonen, vil vi selvfølgelig revurdere det i løpet av dagen og komme tilbake. Men vi har fragått vårt opprinnelige forslag om å gjøre denne delegasjonen så omfattende som vi opprinnelig tenkte.

Formannen: Er det andre spørsmål, innvendinger eller kommentarer?

Berit Ås: Hvis det blir spurt om vår mening her, vil jeg hevde at når det gjelder akkurat opplegget av denne konferansen, så vil jeg være av den oppfatning at det burde være parlamentarikere med.

Guttorm Hansen: Jeg kan ikke se av det som er skrevet fra UD's side om denne saken, at det er noe grunnlag for at Norge skal sende en delegasjon som er vesentlig annerledes enn de andres. Jeg kan ikke tenke meg at denne konferansen vil bli stort annet enn en rent teknisk forberedelse til et større opplegg, og mener derfor at spørsmålet om parlamentarikere som rådgivere til denne konferansen ikke er særlig betydningsfullt.

Otto Lyng: Jeg vil bare kort gi uttrykk for at jeg deler Guttorm Hansens syn når det gjelder denne konferansen og denne omgang av den.

[69] Formannen: Skal vi konstatere at utenriksministeren her får omtrent så varierte råd som man pleier å gi i denne komite? –

Vil utenriksministeren nå si noen ord om det skotske generalkonsulatet?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Ganske kort. Man har i UD ønske om å flytte generalkonsulatet i Glasgow til Edinburgh i inneværende år. Man mener i og for seg å ha fullmakt til dette i de uttalelser som er kommet her fra Stortingets side og fra utenrikskomiteens side, hvor de har anbefalt en friest mulig adgang til å overføre stillinger. Men her er det ikke spørsmål om midlertidig overføring av virksomheten fra Glasgow til Edinburgh, men om en permanent endring som medfører nedleggelse av en utenriksstasjon og opprettelse av en annen, og vi har da ment det var riktig at Stortingets organer ble forhåndsorientert om det.

Formannen: Jeg vet ikke om det er tillatt å spøke i denne alvorlige komite, men jeg har ikke hørt begrunnelsen for flyttingen. Er det kanskje at man forbereder en diplomatisk stasjon i et framtidig selvstendig Skottland? Eller hvilke andre grunner har man for flyttingen?

Utenriksminister Knut Frydenlund: Nå kjenner jeg formannens syn på briter og hele systemet der borte, men dette er en rent tjenstlig vurdering av de konsulære behov. Man har ikke foregrepet noen politisk utvikling i United Kingdom.

Otto Lyng: Jeg skjønner jo at det er et rent hensiktsmessighetsspørsmål. Det knytter seg vel bl.a. til oljeengasjementet i Nordsjøen osv., og til ilandføringsproblematikken og sånt. Jeg kan godt forstå behovet for flytting, og jeg ser det også slik at Regjeringen har en klar fullmakt til å foreta en slik flytting.

Utenriksminister Knut Frydenlund: Jeg vil gjerne få nevne en sak til, siden vi har litt tid å gå på. Det gjelder spørsmålet om Norges deltagelse i den europeiske romfartsorganisasjon. Komiteen ville kanskje helst hatt et papir på forhånd, så jeg kan komme tilbake til saken. Men situasjonen er at det her er kommet meget motstridende syn fra fagdepartementer og forskningsinstitusjoner, og dessuten har forutsetningen hele tiden vært fra den arbeidsgruppen som har laget denne innstillingen, og som anbefaler norsk medlemskap i ESA, at det skulle være en bevilgning på 24 mill. kr. i tillegg til det som allerede var gått til forskningsutgifter, og det har Finansdepartementet sagt klart fra at det kommer ikke på tale. Regjeringens vurdering av denne saken vil derfor være at dette ikke vil være aktuelt i inneværende år. Jeg ser klart de utenrikspolitiske sidene ved et medlemskap, men sannsynligvis vil en lande på en meget begrenset deltagelse i et maritimt kommunikasjonssystem som er av direkte betydning for norsk skipsfart. Det vil koste oss noe over 1 mill. kr. Dette har jeg drøftet med de forskjellige forskningsinstitusjonene som var både for og imot det opprinnelige opplegg, og de har sagt at en slik løsning kan begge parter godta. Men dette har ikke vært regjeringsbehandlet ennå, så jeg vil komme tilbake til saken.

Formannen: Jeg takker for orienteringen, men tror at dette må anses som en ren informasjon til komiteen. Hvis Regjeringen ønsker å drøfte saken med komiteen, må det selvfølgelig legges fram et ordentlig materiale. Men ellers takk for opplysningen.

Møtet hevet kl. 11.